

nepoverenja, desolidarizacija i rastakanje društva. Naravno, odlučna razlika u odnosu na hobsovsku paradigmu sastojala se u tome što u srpskom ratu svih protiv svih nije bila reč o ravnopravnim akterima u bezdržavnom stanju. Srbija u vreme Miloševića bila je entitet koji je podsećao na državu, kojim je upravljao režim sa obrisima institucionalizovanog političkog poretka. Ipak, ovaj režim bio je pre Behemot nego Levijatan, a položaj čoveka u njemu kao da nas je vraćao slici prirodnog stanja. Arbitrarnost je zauzimala ono sistemsko mesto koje u demokratskim društvima pripada konstitucionalizmu i valja je čitati kao temeljno svojstvo režima u njegovom 'institucionalnom' aspektu. 'Ustavni sistem', sa njegovim institucijama, normama i procedurama, bio je tek instrument koji su vladajući arbitrarno koristili za svoje posebne ciljeve. Sistem dominacije nije bio samo principijelno neograničen, već i visoko personalizovan. Mesto koje u demokratiji pripada javnoj dimenziji institucionalizovane politike zauzeo je kompleksan netransparentni sistem privatizovane vladavine. Srbijom je vladao para-državni kartel koji su tvorili 'zvanične' političke institucije, vladajuća partija sa njenim 'koalicionim' satelitima, vojska, raznovrsne policijske formacije, mafija, dvorski intelektualci, sa Predsednikom Republike kao centrom paukove mreže i personifikacijom sistema.

Za razumevanje našeg današnjeg stanja važno je uočiti razlike između dva gore skicirana oblika nedovršene državnosti. Prvo, dok je u socijalizmu na delu bila partijska upotreba države koja je počivala na nametnutom interesnom monolitizmu, u okvirima Miloševićevog kartela možemo zapaziti značajnu interesnu diversifikaciju. Kartelu je ideologija tribalnog nacionalizma bila neophodna tek kao manipulacijski instrument upravljanja podanicima, odnosno kao pokriće za nesmetano privatizovanje državnog aparata i njegovo stavljanje u službu ostvarivanja posebnih interesa navedenih 'pod-sistema'. Drugo, u socijalizmu je državna prinuda na nedvosmislen način bila pod kontrolom partije-države, pa je barem na pervertiran način bio ispunjen zahtev moderne državnosti za monopolom fizičke prinude. Miloševićeva privatizovana država uvela je i promovisala pluralizam izvora i oblika institucionalizovanog fizičkog nasilja. Treće, rastakanje komunističkog ideološkog monolita i raspad organizacije koja ga je otelotvoravala zakonomerno su doveli do nestanka socijalističke rudimentarne državnosti. Sudbina nacionalističke privatizovane države bila je drugačija. Nakon promene režima od oktobra 2000. godine, najvažniji akteri Miloševićevog režima uspeali su 1) da sačuvaju svoju interesnu mrežu gotovo netaknutom, 2) da spreče potpunu demontažu rudimentarne fasadne državnosti nasleđene iz prethodnog perioda. Na koji način se ovo dogodilo?

1.2. Opcije odnosa prema prošlosti nakon oktobra 2000.

"Način na koji neka politička zajednica raspolaže svojom prošlošću određuje formu njenog identiteta."

Promena režima od oktobra 2000. godine može se razumeti kao početak tranzicije od stanja nedovršene i ne-moderne državnosti ka režimu ustavne demokratske državnosti.

Neposredno nakon pobede na izborima, DOS je raspolagao značajnom podrškom za otpočinjanje temeljne demokratske rekonstrukcije Srbije. Situacija je bila izuzetno teška. Šestog oktobra niko u Srbiji nije mogao imati iluzija o dometu promena. Državno-policijsko-armijsko-mafijaški Behemot, ogrezao u ratnim i mirnodopskim zločinima, sa razgranatim kriminalnim delatnostima, i sa jasno odredivim političkim i ekonomskim interesima, i dalje je, premda snažno uzdrman uklanjanjem ličnosti koja ga je personifikovala, bio na starim pozicijama. I nije trebalo dočekati 12. mart 2003. da bi postalo jasno kako je nakon promene režima kombinacija nasleđa i novih problema rezultirala ne samo teškoćama u konsolidaciji demokratije, već i neuspehom u uspostavljanju moderne državnosti.